



észlelői felkészítést, sőt személyesen dolgozta fel a dél-afrikai *Boroma* missziós állomás 1890–97 közötti megfigyeléseit.

Fényit 1916-ban az MTA levelező tagjává választották, ő volt az MMT első tiszteleti tagja (1925), a Holdon krátert neveztek el róla. Meteorológiai publikációinak listáját az IDŐJÁRÁS 1946. 9–12. száma közölte *Bibliographia Meteorologica* címmel.



160 éve született

### Hegyfokya Kabos

Ujleszna [Szepes vm.], 1847. júl. 8. - Túrkeve, 1919. feb. 7.

Tanulmányait Lőcsén és Egerben végezte, majd a papi pályát választotta élete hivatásául: 1871-ben szentelték fel. Több helyen volt káplán, majd Túrkevére került plébánosnak. Hegyfokya 1882-ben – mint a Természettudományi Társulat tagja – *Schenzl Guido* akkori igazgatónkhoz fordult tanácsért műszerbeszerzés ügyében, majd saját költségén megvásárolta a *Calderoni* cég meteorológiai műszereit, amelyekkel azután élete végéig önzetlenül végezte a megfigyeléseket, naponta háromszor. 37 éven át volt az OMFI külső munkatársa, nemcsak észlelt, de a klímaíveit is maga számolta ki, munkájáért soha nem fogadott el díjazást. – 1895-ben nevéhez fűződik a Magas Tátrában, a *Nagyszalóki-csúcson* létesítendő obszervatórium gondolata is; ezt azonban *Konkoly-Thege* ellenzte (és ezért inkább Ógyallán épült obszervatórium...). Meteorológiai munkásságáért 1917-ben a Ferenc József Rend Lovagkeresztjével tüntették ki. Termékeny szakíróként ismerjük: több klimatológiai monográfiát írt, ezek egyike „*A felhőzet a Magyar Szent Korona Országában*” (1899); közel 300 tanulmánya jelent meg az MTA és a Természettudományi Társulat kiadásában; szakirodalmi munkásságát AZ IDŐJÁRÁS 1919. májusi száma közli. Hegyfokya életét az I. világháborút követő

spanyol-nátha, vagyis influenza járvány oltotta ki 1919-ben.

A Magyar Meteorológiai Társaság 1925-ben (alapítása évében) hozta létre a *Hegyfokya Alapítványt*, (*Réthly Antal* jutalmazási célra tett alapítványából, kiegészítve *Tolnay Lajos* adományával). Ebből lett 1936-ban a *Hegyfokya Emlékérem*, az évtizedeken át jól működő észlelők, valamint az éghajlatkutató szakemberek jutalmazására. Elsőként *Róna Zsigmond* ny. igazgató, valamint 14 klíma- és 42 csapadékmérő állomás észlelői kapták meg az emlékérmét (20, ill. 30 évnél hosszabb folyamatos munkájuk elismerése gyanánt), mint pl. *Magyaróvár*, M. kir. Gazdasági Akadémia, 70 év, *Kalocsa*, Haynald Obszervatórium, 65 év, *Keszthely*, M. kir. Gazdasági Akadémia, 65 év, stb. Az emlékérmét kutatóknak utoljára 1946-ban adományozták (*Aujeszky László és Berényi Dénes részére*); észlelőknek pedig 1950-ben, de nekik már csak „képletesen”, mert – idézet az 1950-es IDŐJÁRÁS-ból: – „*elveszett a nyomódúc*”... Bár 1950-ben *Szirmai Ervin* akkori „*munkásigazgató*” (és egyben MMT főtitkár) tervezett helyette másikat adományozási szabályzattal együtt, de ezt végül soha nem adták ki, mert *Szirmai* 1950 decemberében eltávolították az Intézetből, az érmet csak Múzeumunk őrzi. 1979-ben Túrkeve városa emlékoszlopot állíttatott Hegyfokya tiszteletére, sírja – a túrkevei katolikus templom kertjében – 2006 óta a *Nemzeti Sírkert* része.



140 éve született és 60 éve halt meg 110 éve alapította „AZ IDŐJÁRÁS”-t

### Héjjas Endre

Zádor (Somogy vm.), 1867. máj. 16. - Ráckeve, 1947. jún. 6.

A Budapesti Tudományegyetem mennyiségtan-természettudomány szakán végzett és egyik tanára, *Eötvös Lőránd* ajánlásával 1891-ben lépett az OMFI kötelékébe. Intézeti működése során előbb kalkulátorként az éghajlati feldolgozó munkában

vett részt, majd *Róna Zsigmond* mellé került előrejelzőnek. Javaslatára 1896-ban vezetésével megalakult az Intézet Zivatar Osztálya, amely 15 évi működése során értékes adatokat gyűjtött – vizuális megfigyelések alapján – a hazai zivatarok térbeli és időbeli eloszlásáról. 1900-tól az Ombrometriai osztályt vezette. Megkezdte a szivárgási hibával terhelt 1/10 nm-es csapadékmérők cseréjét 1/20 nm-esre. 1920-tól a Prognózis osztály vezetője volt.

Héjjas 1897-ben – tehát 110 éve – alapította meg (saját fizetéséből és a személyesen toborzott előfizetők támogatásával) „AZ IDŐJÁRÁS” című szakmai, tudományos és népszerűsítő folyóiratot. 28 éven át szerkesztette a lapot, amelynek elnevezése alig változott azóta, (1903/04-ben ugyan átmenetileg ATMOSPHERA néven jelent meg), de 1946-tól máig IDŐJÁRÁS-ként ismeri a szakmai közvélemény. 1924-ben – anyagi okok miatt – a megszűnés fenyegette a folyóiratot. A meteorológia barátai akkor összefogtak és külföldi példák nyomán 1925-ben megalapították a *Magyar Meteorológiai Társaságot*, hogy ezáltal biztosítsák a közkedvelt meteorológiai szaklap további megjelenését. (Az IDŐJÁRÁS 2007-ben felkerült a nemzetközileg jegyzett és idézett tudományos folyóiratok listájára!). Héjjas már 1906-ban sürgette önálló meteorológiai tanszék felállítását a Budapesti Tudományegyetemen, (amire azonban még jó 40 évet kellett várni).

Héjjast 1924-ben, 57 éves korában címzetes aligazgatóként nyugdíjazták (az akkori létszámcsökkentés során); nyugdíjas éveiben méhészkedett, méhészeti szakkönyvet is írt. Legidősebb lánya, *Irén* szintén az OMFI-ban dolgozott, irodatisztként, később az irattárat rendezte. Héjjas szakmai tevékenységét és irodalmi munkásságát *Bodolainé Jakus Emma* dolgozta fel kétrészes elemző tanulmányában, amely a LÉGGÖR 1997. 2. és 3. számában jelent meg (az ünnepelt 1947-ben, röviddel halála előtt írt önéletrajzával együtt).

80 éve kapott magas török állami kitüntetés

### Réthy Antal

Budapest, 1879. május 3. - Budapest, 1975. szeptember 21.

Réthy Antal gazdag életművét 2000-ben, halálának 25. évfordulóján tartott emlékülésen számosan méltatták; az előadások teljes szövegét a LÉGKÖR 2000. 4. száma közölte. Ezért itt és most tevékenységének csak egy kis, de nemzetközi elismeréssel járó részletére emlékezünk: a Törökországban töltött két esztendejéről.

*Musztafa Kemal Atatürk* (azaz „Minden Törökök Atyja”), másként: *Kemal pasa* (1881–1938), 1923-ban lett a függetlenné vált új Törökország köztársasági elnöke. Országáa modernizálásához külföldi szakértőket hívott segítségül s így került oda két évre Réthy Antal, hogy mint „igazgató-szakértő” megszerveze a török nemzeti meteorológiai szolgálatot, állomáshálózatot telepítsen és Ankarában obszervatóriumot építsen fel. A fáradhatatlan Réthy két év alatt 17.000 kilométert utazott (nem szolgálati autóval!), felállított 35 klíma- és 100 csapadékmérő állomást, megindította az adatfeldolgozást. Útmutatásai alapján – *Tittes György* magyar építész tervei szerint – Ankarában felépült az obszervatórium (ahonnan a török rádió először

1925 szeptember végén sugározta az időjárás adatokat). Szolgálatá leteltével Réthlyt Kemál pasa személyesen tüntette ki 1927-ben, és további ötéves szerződést ajánlott fel részére, de ahhoz a magyar miniszter nem járult hozzá, és így a „*Madzsar Professzor Effendi*” vagy az „*Akszakali Havabakán*” (= szakállas időjárás-figyelő) 1927-ben hazatért. Tudomásunk szerint rajta kívül magyar meteorológus nem részesült hasonló, vagyis külföldi államfői elismerésben.

— ∞ —

### 60 éve alakult meg a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESz)

Már főváros ostroma idején, 1945 januárban megalakult a *Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete* [MMTSzSz], amelyben az ország jövője és újjáépítése szempontjából döntő fontosságú szellemi kapacitás tömörült. Az ország politikai vezetése 1947-ben kezdeményezte e Szakszervezet hatáskörének kiterjesztését, miszerint „Feladat a magyar műszaki értelmiség szakmai és tudományos egyesületének az eddigieknél nagyobb mértékű kiépítése, és egységes szervezetben való összefogása a természettudományi egyesületekkel

együtt”. Ilyen előzmények után 1948-ban alakult meg a MTESz, 14 korábbi – egyesületté alakult – ágazati szakszervezet, valamint a nagy múltú természettudományi egyesületek összevonása által. 1960-as lexikoni adatok szerint a MTESz-ben összesen 25 egyesület tömörült, 56.840 taggal. A Magyar Meteorológiai Társaság csatlakozását a MTESz-hez 1950. jún. 10-én, a Társaság alapításának 25. évfordulóján rendezett ünnepi közgyűlésen jelentette be Aujezsky László főtitkár. A csatlakozás előkészítésében rajta kívül még Szirmai Ervin (a Társaság akkor megválasztott új főtitkára.) Dési Frigyes (őrnagy, HM) és Tóth Géza (az Intézet igazgatója) vettek részt.

Mezősi Miklós

### Irodalom:

- Ambrózy Pál, 1997:* Hegyfok emlékülés; LÉGKÖR, 42. 4.
- Bartha Lajos:* A Kalocsai Haynald-Obszervatórium és csillagászainak jelentősége a tudománytörténetben
- Bodolainé Jakus Emma, 1997:* Héjjas Endre a meteorológus és „Az Időjárás” alapító szerkesztője; I-II. rész; LÉGKÖR, 42. 2. és 3.
- Fényi Gyula, 1903:* Az egyszerű zivatarjelző szerkesztéséről és működéséről; ATMOSPHERA, VII. 341-346.
- Gyúró György, 2007:* Szemelvények a magyar meteorológiából; Kézirat a Geo-Hungary részére.
- Héjjas Endre, 1947:* Önéletrajz; LÉGKÖR, 42. 2.
- Kulin István, 1975:* Réthy professor Törökországban, Akszakali Havabakán; in: RÉTHLY ANTAL EMLÉKKÖNYV, MMT-Bp.
- Simon Antal, 2001:* A Magyar Meteorológiai Társaság története; OMSZ – Bp.
- Simon Antal, 2004:* Magyarországi meteorológusok életrajzi lexikonja; OMSZ – Bp.
- Tar Károly, 1992:* Hegyfok Kabos, az elfelejtett klimatológus; LÉGKÖR, 37. 3.
- Zách Alfréd, 1975:* Dr. Réthy Antal életútja; in: RÉTHLY ANTAL EMLÉKKÖNYV, MMT-Bp.
- Zách Alfréd, 1994:* Emlékezzünk nagyjainkra! [Hegyfok Kabos]; LÉGKÖR, 39. 3.

